

## DROBNÉ PREDMETY Z POLOHY BERGL V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

Ludmila Kraskovská

Z archeologických výskumov v polohe Bergl v Bratislave-Rusovciach, ktoré sa konali v rokoch 1965–1972 za účasti pracovníkov Archeologického ústavu SAV v Nitre a Slovenského národného múzea v Bratislave, sa získali početné pamiatky z doby rímskej. Niektoré druhy nálezov boli spracované a uverejnené: rímske mince, železné zbrane, hlinené kahance, kolkované tehly.<sup>1</sup> V tomto príspevku boli spracované drobné predmety z rozličného materiálu nájdené na uvedenom nálezisku. Boli to kovové výrobky zo železa, bronzu a olova, ďalej sklenené a kostené predmety. Medzi opísanými nálezmi neboli vynikajúce kusy, boli to predmety, ktoré sa používali v bežnom živote súdobého obyvateľstva a doplňovali naše poznatky o hmotnej kultúre doby rímskej.

### S k l e n é v ý r o b k y

Nezachovali sa celé kusy, ale len zlomky rozličných nádob. Nájdené sklenené výrobky mali prevažne zelenú alebo zelenkastú farbu (18 kusov), vyskytovali sa aj žltozelené a hnedozelené odtiene. Ojedinele sa našli zlomky priehľadného a žltého skla.

1. *Pokrývka* zo zeleného skla, okrúhleho obrysu, plochá s polgulovitým gombíkom, v. 3,3 cm, Ø 10 cm (*obr. 1: 13*). V dobe rímskej pokrývky slúžili na prikrytie väčších nádob, ktoré sa často používali ako popolnice.

2. *Fragment džbána* zo zeleného skla, rovné hrdlo ozdobené natavenými niťami, lievikovité ústie, pod ním plastický prúžok, časť pásikového ucha, v. 5 cm, Ø okr. 6,6 cm, Ø hrdla 3,3 cm, (*obr. 1: 11*).

3. *Hrdlo fľašky* zo zelenkastého skla, úzke vysoké hrdlo so zosilneným okrajom, v. 8 cm, Ø okr. 2,4 cm (*obr. 1: 12*).

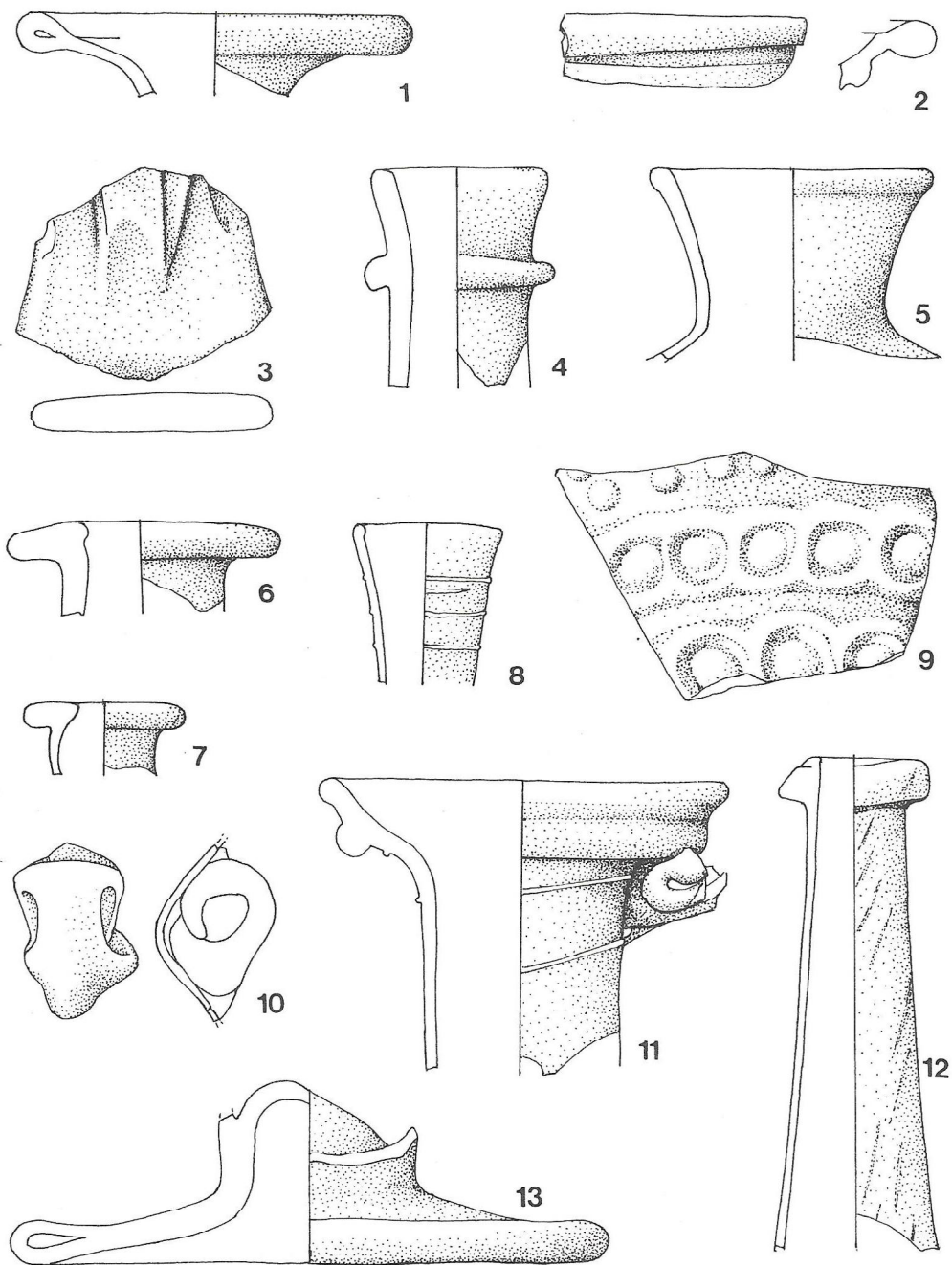
4. *Hrdlo nádoby-fľašky?* z nazelenalého skla, mierne roztvorené hrdlo, zosilnený okraj, v. 3 cm, Ø okr. 4,8 cm (*obr. 1: 5*).

5. *Hrdlo fľašky* ozdobené plastickým prstencom, zelené sklo, v. 3,5 cm, Ø 3 cm (*obr. 1: 4*). Plastická výzdoba hrdla sa vyskytuje v 4. storočí.

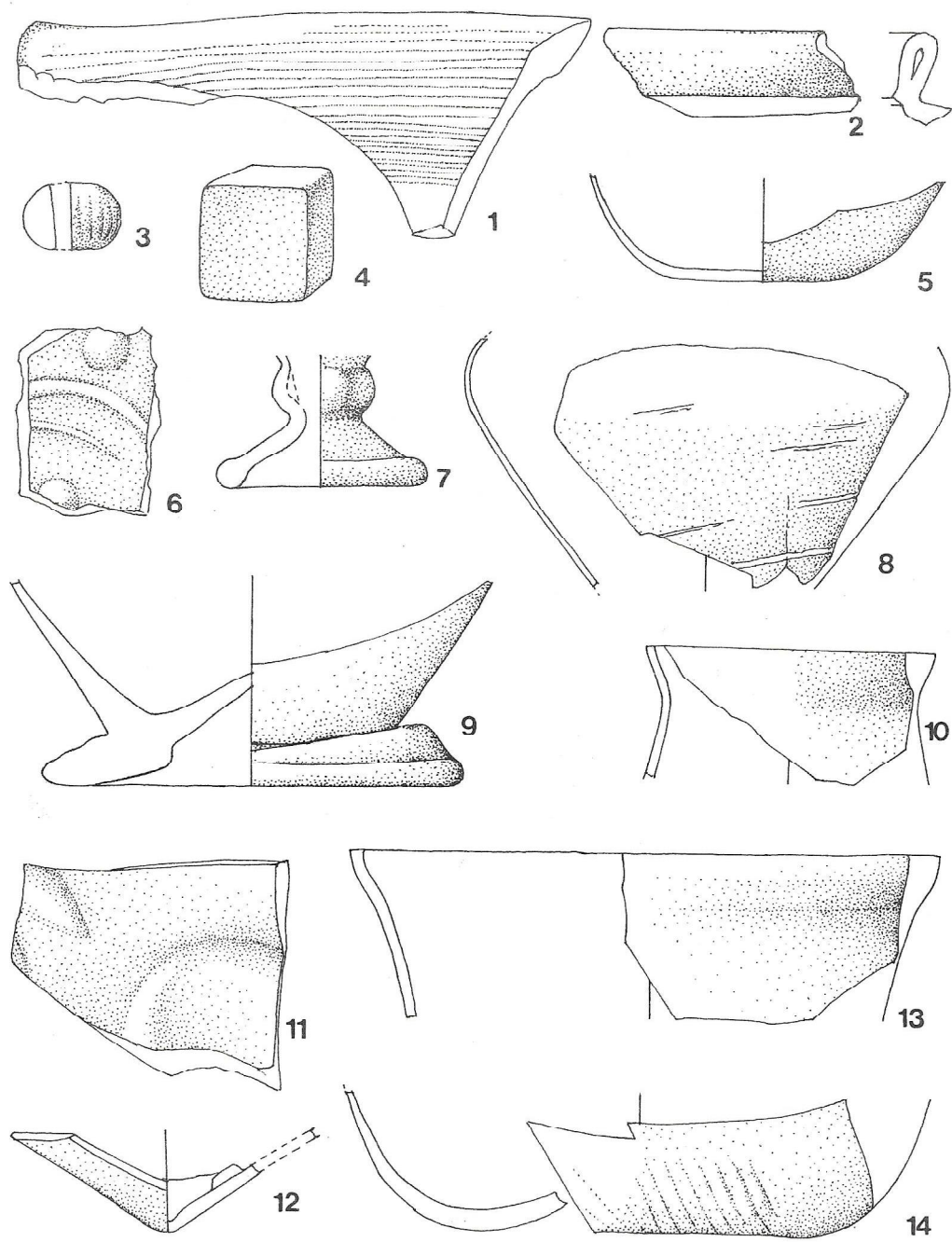
6. *Okraj a časť hrdla nádoby*, akiste fľašky zo zeleného skla, zosilnený okraj, v. 1,5 cm, Ø 6,5 cm (*obr. 1: 1*).

7. *Zlomok fľašky* zo zeleného skla, polovica vodorovne vyhnutého okraja, v. 1,3 cm, Ø 4,5 cm (*obr. 1: 6*).

8. *Zlomok fľašky* zo zelenkastého skla, vodorovne vyhnutý okraj a časť hrdla, v. 1,2 cm, Ø okr. 2,6 cm (*obr. 1: 7*).



Obr. 1. Rusovce, Bergl. 1-13 - sklené nádoby



Obr. 2. Rusovce, Bergl. 1, 2, 5-13 sklené nádoby; 3 - perla; 4 - kameň



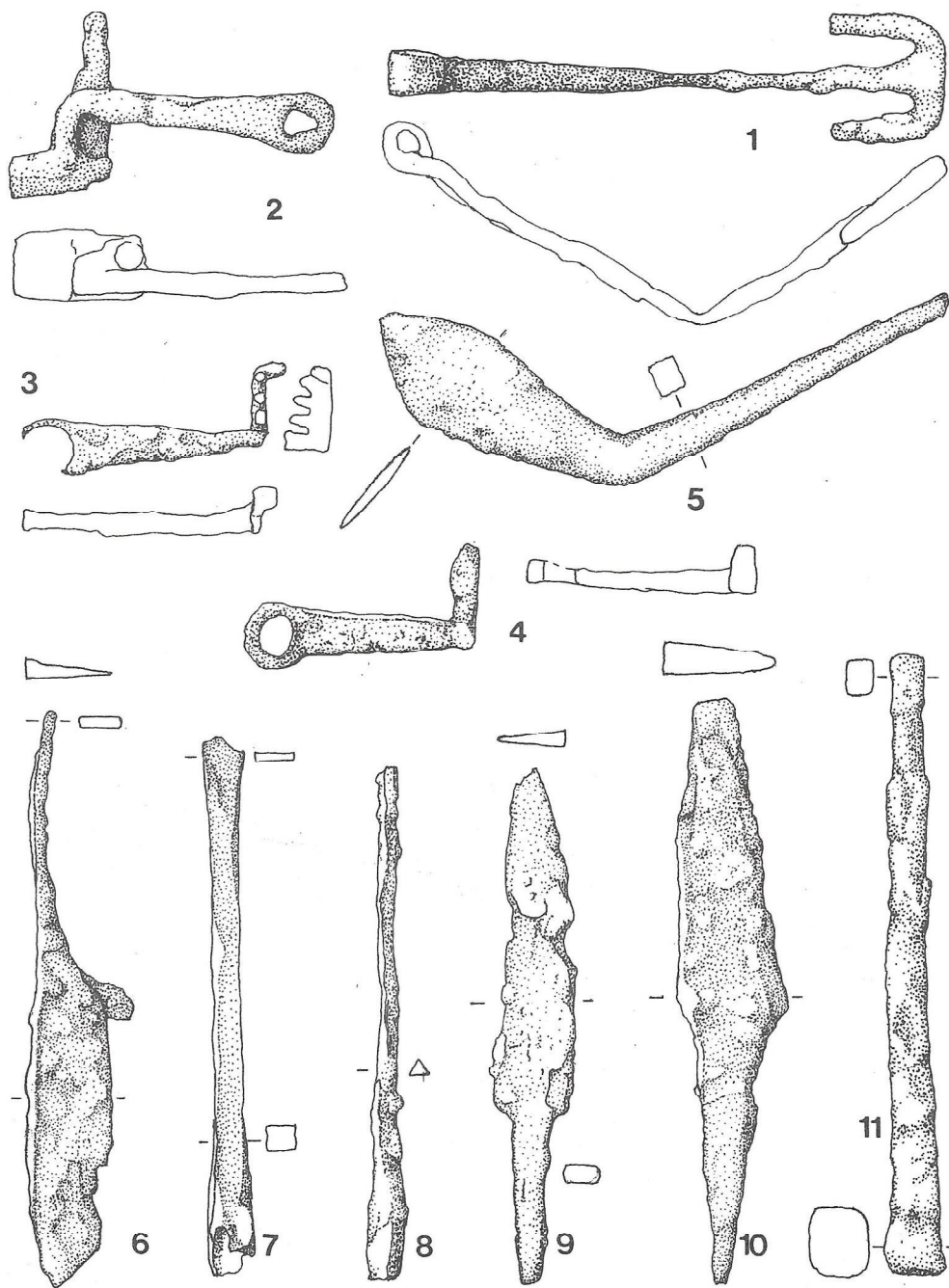
9. Zlomok hrdla nádoby z priehľadného skla, valcovité hrdlo ozdobené natavenými niťami, v. 2,8 cm, Ø okr. 2,1 cm (obr. 1: 8).
10. Zlomok hrdla nádoby zo zeleného skla, zosilnený okraj, pod ním plastický prúžok, v. 1,8 cm, d. 4 cm (obr. 1: 2).
11. Uško nádoby zo zelenkastého skla, polkruhového tvaru, v. 2,2 cm, š. 1,8 cm (obr. 1: 10). Uško pravdepodobne patrilo ku guľovitej toaletnej nádobke—aryballos.
12. Zlomok džbánka? zo zeleného skla, časť steny a pásikového ucha, v. 3,5 cm, š. 4,3 cm (obr. 1: 3).
13. Zlomok nádoby, pravdepodobne misky zo žltozeleného skla, ozdobený radmi okrúhlych priehľbenín a radom hrbolkov, v. 4 cm, d. 6,4 cm (obr. 1: 9). Malé rozmery črepiny nedávajú možnosť bližšie určiť tvar nádoby. Sklenené nádoby, ozdobené brúsenými priehľbeninami, sa našli na rímskej stanici v Stupave.<sup>2</sup>
14. Zlomok okraja veľkej nádoby, pravdepodobne plochej misy zo zeleného skla, rovný okraj, rovná stena zvonka ozdobená vodorovnými ryhami, v. 3,8 cm, d. 9,5 cm (obr. 2: 1). Zlomky tejto nádoby.
15. Zlomok okraja nádoby zo zelenkastého skla, nízke hrdlo, v. 1,4 cm, d. 4,5 cm (obr. 2: 2).
16. Zlomok nádoby z priehľadného skla, rovný okraj, nízke hrdlo, v. 2,1 cm, d. 4,4 cm (obr. 2: 10).
17. Zlomok nádoby z priehľadného skla, časť výdutia ozdobená bielymi pásikmi, v. 4,5 cm, d. 6 cm (obr. 2: 8).
18. Nôžka pohára zo žltého skla, kónická nôžka, guľatý orech s prehnutými stenami, v. 2,4 cm, Ø nôžky 3,5 cm (obr. 2: 7). Priemer nôžky ukazuje, že to bol menší pohár. Poháry na kónickej nôžke s orechom sa vyrábali v 2.–4. storočí. Guľatý orech obvykle bol hladký a nezdobený.<sup>3</sup>
19. Zlomok nádoby zo zeleného skla, časť dna s kružnicou a hrbolkom, roz. 3 x 2 cm (obr. 2: 6). Podobný zlomok.
20. Fragment—spodná časť nádoby, akiste džbána zo zeleného skla, časť steny, nízka nôžka, vypuklé dno, v. 3,5 cm, Ø nôžky 7 cm (obr. 2: 9).
21. Zlomok nádoby zo zeleného skla, časť dna a steny so stopami plastického rebra, rozm. 4,5 x 3,7 cm (obr. 2: 11).
22. Zlomky nádoby zo skla hnedozelenej farby, zahrotené dno, v. 3,5 cm a zlomky steny (obr. 2: 12). Nádoby so zahroteným dnom sa vyskytovali v 4.–5. storočí.
23. Zlomok nádoby zo zeleného skla, časť dna a steny, d. 6 cm (obr. 2: 5).
24. Zlomky nádoby zo zeleného skla, pravdepodobne misky s rozšíreným ústím. Stena pri dne ozdobená plytkými zvislými žliabkami (obr. 2: 13). Ďalšie zlomky tejto nádoby.
25. Perla melónovitého tvaru, zo sklenej pasty, bledomodrá farba, v. 1 cm, Ø 1,5 cm (obr. 2: 3). Perly melónovitého tvaru, vyhotovené z nepriesvitnej sklenej pasty, boli rozšírené v staršej dobe rímskej v 1.–2. storočí. Na pohrebisku II. v Rusovciach sa zachovalo 16 perál tohto typu, z toho v hrobe 78 ležalo 11 kusov.<sup>4</sup>

## Železné výrobky

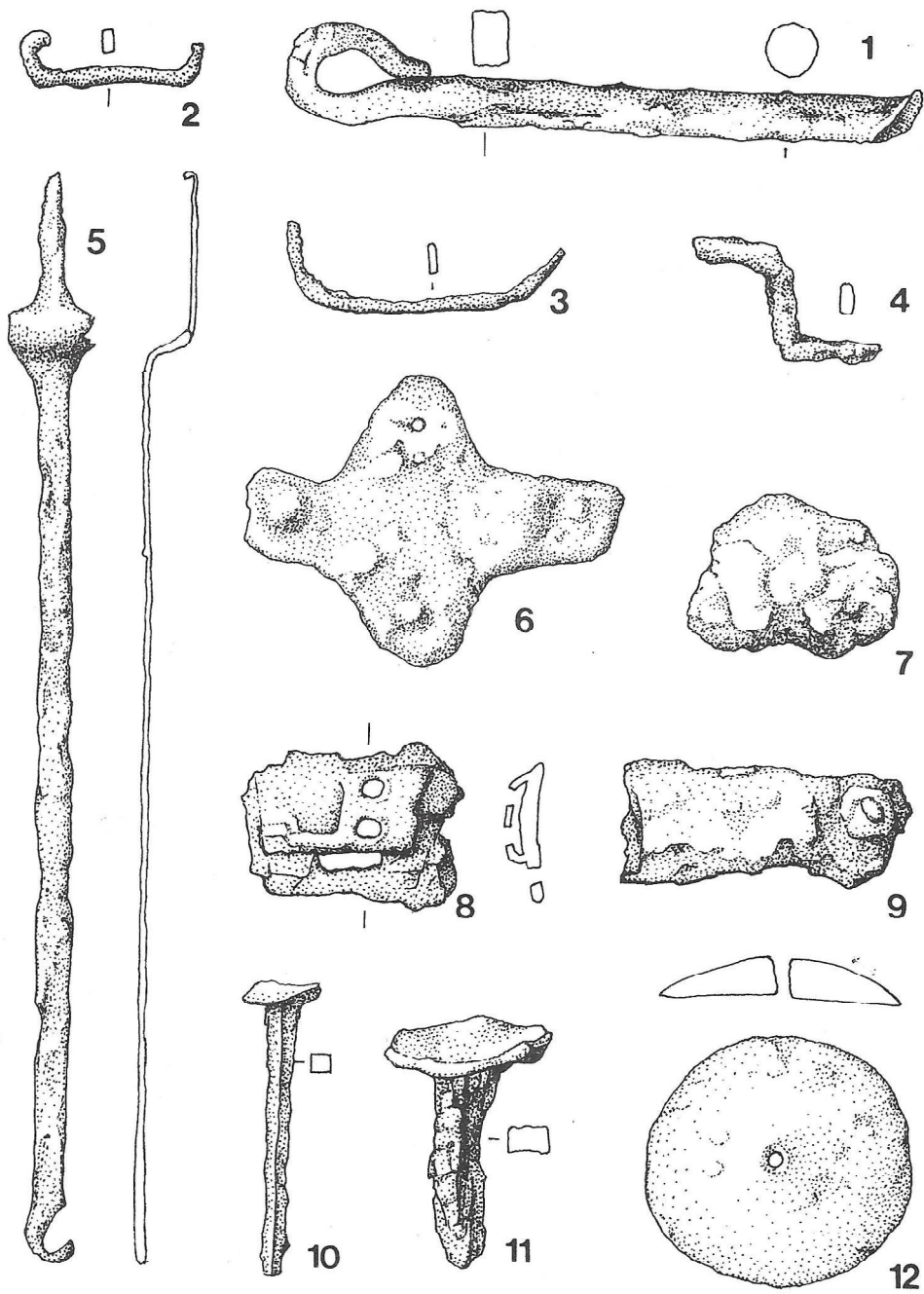
Železné predmety možno rozdeliť na dve základné skupiny: nástroje a stavebný materiál.

1. Kosák železný, polovica čepele a dlhý trň, d. čepele 8,5 cm, š. 3,5 cm, d. trňa 10,5 cm (obr. 3: 5). Kosáky tohto typu sa nachádzali v rímskych vilách v Panónii (Gyulafirátot–Pogánytelek, Königshof–Öderkloster).<sup>5</sup> Zachovaný zlomok kosáka mohol súvisieť s jazdeckými oddielmi, garnizovanými na Gerulate, o ktorých sa zachovali písomné správy a zostali hmotné svedectvá—nálezy železných ostrôh a škrabáka.<sup>6</sup>
2. Nožnice ovčiarske, železné, polovica odlomená, d. 17,5 cm, š. 2,6 cm (obr. 3: 6). Tento typ nožníc sa používal od doby laténskej a pretrval aj v dobe slovanskej. Z nálezov rímskej doby možno spomenúť podobné nožnice z Intercisy v Maďarsku.<sup>7</sup>
3. Dláto železné, urobené zo štvorhrannej tyčinky, tuľajka odlomená, d. 16,5 cm, š. 1,2 cm (obr. 3: 7).
4. Nástroj železný, tyčinka so zaobleným hrotom, d. 15,5 cm (obr. 3: 8). Podobný nástroj vyobrazuje E. Thomasová, ale neuvádza jeho funkciu (náleziisko Pomáz, Lugi-dűlő).<sup>8</sup>
5. Klin železný štvorhranný, d. 18,5 cm, š. 2,2 cm (obr. 3: 11).
6. Nôž železný s trňom, zvyšky dreva, d. 15,5 cm, š. 2,6 cm (obr. 3: 9).
7. Nôž železný s dlhým trňom, koniec odlomený, d. 18 cm, š. 3,5 cm (obr. 3: 10).
8. Nožik železný, rovná čepeľ, trň odlomený, d. 7 cm.
9. Nožik železný, rovná čepeľ, d. 6 cm.





Obr. 3. Rusovce, Bergl. 1-11 - železné predmety



Obr. 4. Rusovce, Bergl. 1-11 - železné predmety; 12 - olovo

Zachované železné kľúče a časti zámky pravdepodobne patrili ku dverám, a nie k dreveným skrinkám.

10. *Kľúč železný*, dva späť ohnuté zúbky, dlhá rukoväť zakončená krúžkom je ohnutá, d. 17 cm, š. 2,8 cm (obr. 3: 1). Typ kľúča rozšírený v dobe rímskej, napríklad: Intercisa, vila Baláca v Maďarsku.<sup>9</sup>

11. *Kľúč železný* s ohnutým rovným jazykom v tvare L, plochá rukoväť zakončená otvorom, d. 6,7 cm, š. 3 cm (obr. 3: 4). Tento typ kľúča sa našiel v Rusovciach na pohrebisku II. v hroboch 27 a 107. Podobné kľúče sa zachovali na náleziskách v Maďarsku: v rímskom tábore (Gorsium) a vo vilách (Pomáz, Lugi-dűlő, Königshof-Öderkloster).<sup>10</sup> Teda to bol bežný typ kľúča v dobe rímskej.

12. *Kľúč železný* s ohnutým rovným jazykom a časť zámky, d. 8 cm, š. 2 cm, zámka d. 5,8 cm (obr. 3: 2).

13. *Kľúč železný*, ohnutý jazyk má 3 zúbky, štvrtý odlomený, plochá rukoväť s otvorom, d. 7,4 cm, š. 2,2 cm (obr. 3: 3). Kľúče s ozubeným jazykom sa vyrábali zo železa a z bronzu (Gorsium, Intercisa, okolie Komárna).<sup>11</sup>

14. *Zámka železná*, štvorcová platnička s oválnym otvorom na kľúč, 2 malé otvory, rozm. 6 x 4,3 cm (obr. 4: 8).

15. *Klinec železný*, plochá oválna hlavička, d. 6,5 cm, Ø hlav. 4,2 cm (obr. 4: 11).

16. *Klinec železný* s plochou hlavičkou, d. 7,5 cm, Ø hlav. 2 cm (obr. 4: 10).

Železné klinec, zväčša s plochou hlavičkou, mali rozličnú dĺžku od 2,5 cm do 10,5 cm, úhromom na nálezisku sa zachovalo 30 kusov klinecov.

17. *Skoba železná*, konce sú ohnuté, d. 7,5 cm (obr. 4: 3).

18. *Skoba železná*, konce ohnuté v priamom uhle, jeden odlomený, d. 7 cm, š. 1,4 cm.

19. *Skoba železná*, ako hore, jeden koniec odlomený, d. 9 cm, š. 2 cm. Zlomky podobných skôb (6 kusov).

20. *Skoba železná* s ohnutými koncami, jeden odlomený, d. 4,8 cm (obr. 4: 2).

21. *Hák železný*, d. 5,5 cm (obr. 4: 4).

22. *Závora dverí železná*, oblá tyčinka zakončená očkom, d. 17 cm, Ø očka 2,5 cm (obr. 4: 1).

23. *Kovanie dverí*, železné, pásik zakončený hákom, na druhom konci ohnutý, d. 43,5 cm, š. 1,2 cm (obr. 4: 5).

24. *Kovanie dverí železné*, v tvare trojlístku, 3 otvory na nity, d. 10,5 cm, š. 7,8 cm (obr. 4: 6).

25. *Kovanie železné*, pásikové, na konci zaoblené, s otvorom, d. 7,5 cm, š. 3 cm (obr. 4: 9).

26. *Tyčinka železná*, d. 24,5 cm, Ø 1 cm.

27. *Tyčinka železná*, na konci zahrotená, d. 25 cm, Ø 0,7 cm.

28. *Železovina*, v. 4,5 cm, d. 6 cm, š. 4 cm (obr. 4: 7).

## Bronzové predmety

1. *Spona bronzová*, cibuľovitá, plochý polkruhový lúčik vpredu zakončený perlou, priečne rameno zakončené perlou, polovica jeho odlomená, plochá nôžka, v. 2,8 cm, d. 7 cm (obr. 5: 1). Je to typická spona, ktorú používali vojaci v dobe rímskej. Cibuľovité spony sa našli vo väčšom množstve na pohrebisku I v Rusovciach, kde boli datované mincami do 4. storočia.<sup>12</sup> Na základe týchto analógií aj sponu z Bergla možno bezpečne datovať do 4. storočia, teda spájať jej použitie s obdobím valentiniánskej stavby.

2. *Kotúčik bronzový* s otvorom uprostred, Ø 2,6 cm (obr. 5: 2). Zlomky dvoch podobných kotúčikov.

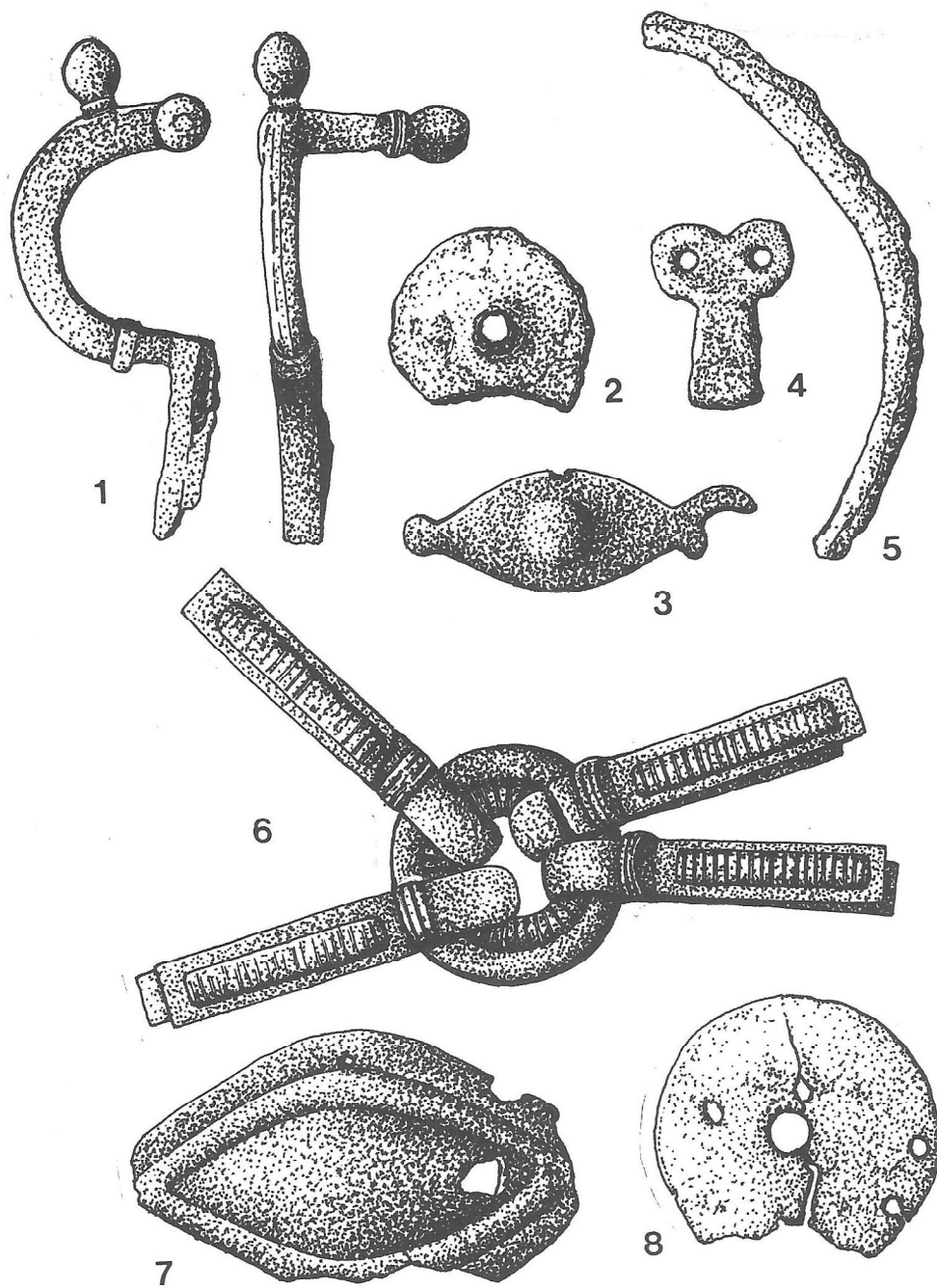
3. *Závesok bronzový*, oválneho tvaru, s pukličkou v strede, uško hore je zčasti odlomené, v. 4,5 cm, š. 1,5 cm (obr. 5: 3).

4. *Okrasa bronzová*, liata, uprostred je krúžok ozdobený zárezmi, na ňom hákmi upevnené 4 kovania. Tieto podlhovasté kovania sú dvojdielne, spojené dvomi nýtmi, hore majú rebro ozdobené zárezmi, Ø kruhu 4,5 cm, d. kovania 7 cm, celková d. 15 cm (obr. 5: 6). Zrejme kovania zachytávali konce remeňov, preto predpokladáme, že opísaná okrasa patrila ku konskému postroju, najskôr ako ozdoba uzdy. Akiste slúžila ako rozdeľovník, umiestnený na boku hlavy koňa pod uchom. Zatiaľ sa nenašli analógie k tejto okrase medzi nálezmi v Panónii. M. Šoper prináša rekonštrukciu konského postroja z doby rímskej, kde na uzde je vyobrazený rozdeľovník remeňov. Na jazdeckej soche Marca Aurelia v Ríme na uzde koňa je okrúhla okrasa (faléra).<sup>13</sup>

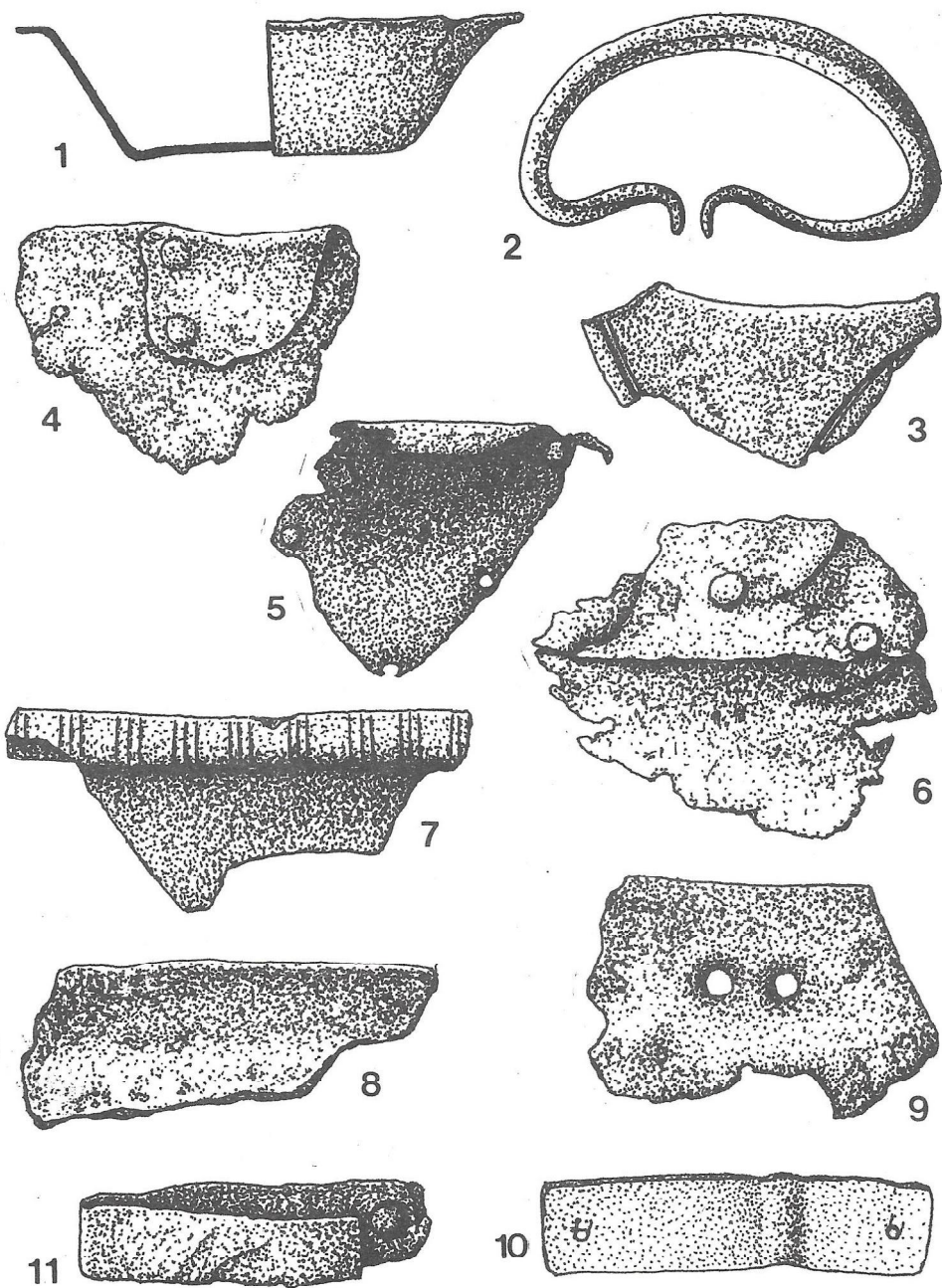
5. *Kovanie bronzové*, pásik zakončený dvojitém očkom, v. 2,5 cm (obr. 5: 4).

6. *Kovanie z bronzového plechu*, oválneho tvaru, stred lemuje vypuklý rámček, na okraji je otvor, poškodené, d. 6 cm, š. 3,5 cm (obr. 5: 7).

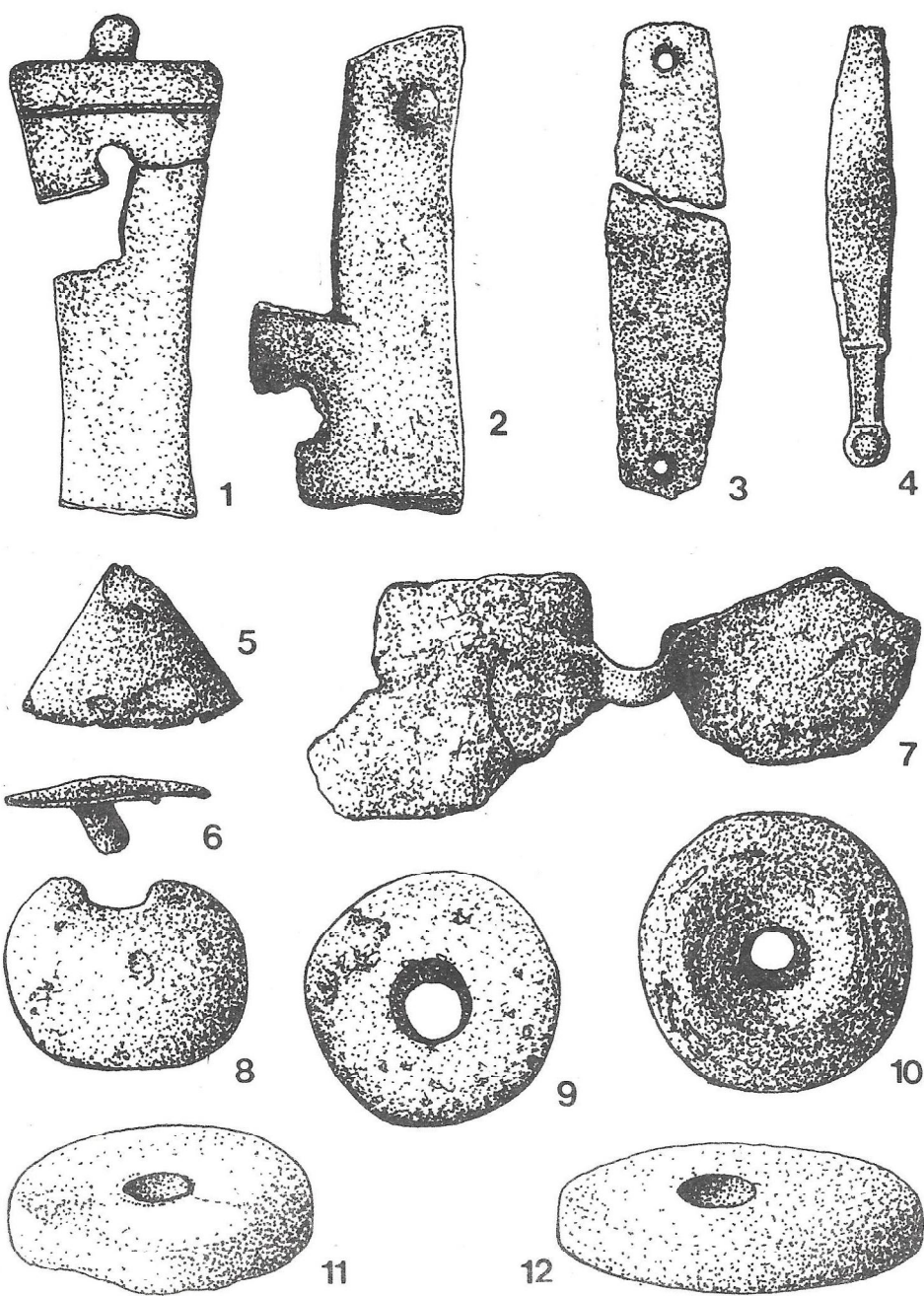




Obr. 5. Rusovce, Bergl. 1-8 - bronzové predmety



Obr. 6. Rusovce, Bergl. 1-11 - bronzové predmety



Obr. 7. Rusovce, Bergl. 1-6 - bronzové predmety; 7 - železo; 8-12 - hlinené praslny



7. *Kovanie z bronzového plechu*, okrúhle, uprostred je otvor, na okraji dve menšie dierky, Ø 5,2 cm (obr. 5: 8).

8. *Miska z bronzového plechu*, kónická, vyhnutý okraj, pod ním zvyšky dvoch nitov, v. 2,8 cm, Ø okr. 9 cm, Ø dna 5,5 cm (obr. 6: 1). Malá miska polgulovitého tvaru pochádzala z okolia Komárna.<sup>14</sup>

9. *Držadlo nádoby bronzové*, oválneho tvaru, štvorhranná tyčinka prechádza v ohnutej oblí konce, v. 3 cm, d. 5,3 cm (obr. 6: 2). Podobné držadlá nádob sa našli pri výskume tábora v Gorsiume.<sup>15</sup>

10. *Tyčinka bronzová*, oblúkovite ohnutá, nerovný povrch, d. 7,5 cm (obr. 5: 5). Pravdepodobne časť držadla z vedra.

11. *Zlomok bronzovej nádoby*, časť plochej rukoväti ozdobená ryhami, š. 6,6 cm (obr. 6: 3). Ploché rukoväti liate z bronzu patrili k určitým typom nádob: panvice, naberačky, cedníky. Podľa šírky zachovaného zlomku možno usudzovať, že pochádzal z panvice.

12. *Zlomok nádoby z bronzového plechu*, vyhnutý okraj. Nádoba bola opravená, o čom svedčí záplata pripevnená 2 nitmi, rozm. 4,5 x 6 cm (obr. 6: 4).

13. *Zlomok nádoby z bronzového plechu*, okraj stočený od žiaru, 4 dierky, v nich sa zachovali 3 malé skobky z bronzového drôtu, rozm. 4,5 x 5 cm (obr. 6: 5). Zlomok akiste slúžil na opravu nádoby. Uvedené zlomky 12 a 13 ležali na maltovej dlážke, mohli patriť k jednej nádobe.

14. *Zlomky bronzovej nádoby*, dva kusy zliate žiarom, rovný okraj, 2 nity, rozm. 6 x 7 cm (obr. 6: 6). Akiste opravená časť väčšej nádoby, ďalšie 4 zlomky plechu.

15. *Zlomok bronzovej nádoby*, asi vedra, rovná stena, rúrkovite stočený okraj je ozdobený ryhami, v. 2,6 cm, d. 6 cm (obr. 6: 7).

16. *Zlomok bronzovej nádoby* s nízkym rovným okrajom, v. 2 cm, d. 5 cm (obr. 6: 8). Hrúbšľ plech ukazuje na väčšiu nádobu.

17. *Zlomok okraja bronzovej nádoby*, rovný okraj, pod ním dva otvory, v. 4 cm, d. 6,5 cm (obr. 6: 9). Otvory svedčia, že nádoba mala rúčku, snáď vedro?

18. *Kovanie z bronzového plechu*, pásikové s 2 klincami na koncoch, ohnuté, d. 4,8 cm (obr. 6: 10).

19. *Kovanie z bronzového plechu*, pásik s nitom na konci, ohnutý a žiarom zlepený, d. 6,2 cm a 5,6 cm (obr. 6: 11).

20. *Kovanie bronzové*, liate, obdĺžnikového tvaru, hore je výčnelok, v strede kruhový otvor, v. 6 cm, š. 2,8 cm (obr. 7: 1).

21. *Kovanie bronzové* liate, podlhovasté s nitom na konci, v strede výšky je výčnelok, vedľa neho polkruhový otvor, v. 6,4 cm, š. 2,8 cm (obr. 7: 2). Toto kovanie a predchádzajúci kus sa našli v blízkosti v hĺbke 200–270 cm, snáď patrili k jednému predmetu.

22. *Kovanie z bronzového plechu*, podlhovasté, na koncoch má otvory, rozlomčené, d. 8,8 cm, š. 2,2 cm (obr. 7: 3).

23. *Kovanie z bronzového plechu*, podlhovasté, ozdobené zárezmi, s nitom na konci, druhý koniec odlomený, d. 8 cm, š. 1,5 cm (obr. 7: 4).

24. *Puklička bronzová*, kónická, poškodená, v. 2 cm, Ø 2,8 cm (obr. 7: 5).

25. *Klínec bronzový*, s plochou hlavičkou, hrot odlomený, v. 2,2 cm, Ø hlav. 3 cm (obr. 7: 6).

26. *Zlomky skrinky?* dva ploché železné zlomky spojené bronzovým polkruhovým kovaním, ako uško, v. 3 cm, d. 8 cm (obr. 7: 7).

Bronzové zlomky pochádzali z rozličných nádob, avšak na základe zvyškov nemožno určiť ich tvary. Viac bronzových zlomkov ležalo na maltovej dlážke, kde bolo skladište. Nevie sa, či tam boli celé nádoby, zničené pri požiari, alebo len časti nádob uložené ako surovina.

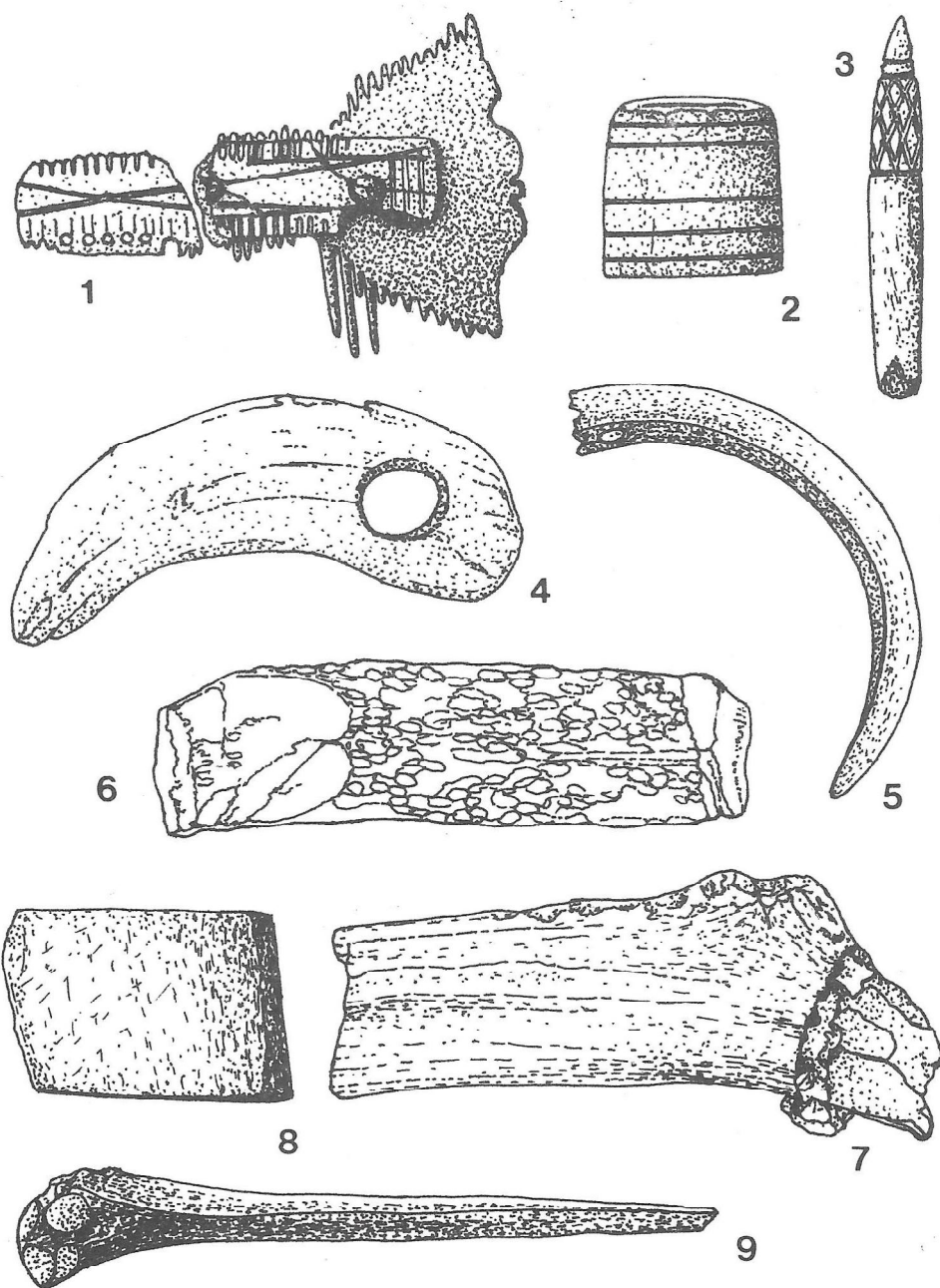
### Kostené výrobky

1. *Hrebeň kostený*, dvojstranný, trojvrstvový, bočná strana trojuholníkového tvaru je vyrezaná, stredové platničky ozdobené zárezmi, zúbky odlomené, bronzové nity, zachovala sa asi polovica, d. 7 cm, š. 3,5 cm (obr. 8: 1).

Dvojstranné hrebene, nájdené na pohrebisku I. v Rusovciach a v Šebastovciach, datovali bádatelia do 4. storočia.<sup>16</sup> Na základe uvedených nálezov hrebeň z Bergla možno tiež zaradiť do 4. storočia. Dvojstranné hrebene používali sa aj neskoršie v 5. storočí. Predtým v 1.–3. storočí sa vyrábali jednostranné hrebene.

2. *Objímka kostená*, temer valcovitá, ozdobená vodorovnými ryhami, v. 2,2 cm, Ø 2,6 cm (obr. 8: 2).

3. *Ihlica kostená*, hlavička ozdobená rytým ornamentom, koniec odlomený, d. 4,8 cm (obr. 8: 3).



Obr. 8. Rusovce, Bergl. 1-9 - kostené výrobky

V dobe rímskej kostené ihlice sa nachádzali na sídliskách (Stupava, Iža) a na pohrebiskách (Rusovce).<sup>17</sup> Tieto ihlice mali hladké hlavičky rozličného tvaru alebo hlavičky ozdobené rytým ornamentom. V hrobách na pohrebisku v Rusovciach II. sa zachovali, okrem kostených ihlíc s hladkými hlavičkami, vzácne ihlice zakončené umelecky vyrezanými ženskými hlavami.<sup>18</sup>

4. *Zlomok kostenej okrasy*, kónického tvaru, s otvorom hore, zostala polovica, v. 1 cm, Ø 3,5 cm, bol to závesok alebo zápinka.

5. *Amulet – zub medveďa* s prevŕtaným kruhovým otvorom, d. 6,8 cm (obr. 8: 4). Zub medveďa sa zrejme nosil ako závesok, preto ho považujeme za amulet.

V dobe rímskej boli rozšírené amulety z rozličného materiálu. Jednoduché amulety sa vyrábali zo zubov alebo parohov zvierat. V tábore v Carnunte sa našli amulety z odrezkov jeleních parohov s prevŕtaným otvorom.<sup>19</sup> Podobný amulet sa získal z objektu pri kostole v Rusovciach, zachovala sa polovica závesku odrezaného z ružice – spodnej časti parohu jeleňa s otvorom uprostred.<sup>20</sup> Na pohrebisku Rusovce II. v hrobe ženy XI. sa zachovala skupina amuletov, použitých ako závesky v náhrdelníku. Jeden závesok z jantáru mal tvar falusu, druhý bol lunicovitý. Amulet vyhotovený zo sklenej masy mal podobu zovretej päste ľudskej ruky.<sup>21</sup> Z okolia Komárna pochádzali bronzové amulety v tvare falusu.<sup>22</sup> Opísané amulety predstavovali výrobky remeselníkov. Amulety zo zubov a parohov zvierat, nájdené vo vojenských staniách, pravdepodobne robili sami vojaci.

6. *Kel diviaka* s kruhovým otvorom, d. 8,8 cm (obr. 8: 5). Možno, že aj tento kel diviaka s otvorom mal ochrannú funkciu amuleta.

7. *Kel diviaka*, ako hore, hrot odlomený, d. 7 cm.

8. *Platnička kostená*, podlhovastá, akiste polovýrobok, rozm. 3,5 x 2,5 cm (obr. 8: 8).

9. *Rúčka z paroha jeleňa*, na koncoch orezaná, nedokončená, d. 10,5 cm, Ø 3,2 cm (obr. 8: 6).

10. *Rúčka z paroha jeleňa*, dolná časť orezaná, d. 16 cm, Ø 4,5 cm (obr. 8: 7).

11. *Nástroj z parožteka srnca*, má zárezy, d. 8,3 cm, Ø 1,8 cm.

12. *Šídlo kostené*, d. 13 cm, š. 2,3 cm (obr. 8: 9).

13. *Šídlo kostené*, hrot odlomený, d. 12,2 cm, š. 2,8 cm.

14. *Šídlo kostené*, d. 9 cm.

15. *Nástroj z parohu srnca*, konce sú orezané, prevŕtaný otvor, d. 7 cm, Ø 1,3 cm.

16. *Nástroj kostený*, zahrotený, širšia časť orezaná, d. 6 cm, Ø 1,2 cm.

### Rozličné predmety

1. *Kocka kamenná*, červenej farby, v. 1,8 cm (obr. 2: 4).

2. *Praslen*, hlinený, guľatý, žltej farby, zostala polovica, v. 2,5 cm, Ø 3 cm (obr. 7: 8).

3. *Praslen*, hlinený, valcovitý, hnedý, začadený, v. 1,5 cm, Ø 3 cm (obr. 7: 9).

4. *Praslen*, hlinený, valcovitý, tmavosivej farby, v. 1,3 cm, Ø 3,5 cm (obr. 7: 10).

5. *Praslen*, hlinený, plochý, sivá farba, v. 0,7 cm, Ø 4 cm (obr. 7: 11).

6. *Praslen*, hlinený, plochý, sivá farba, stopy žltej polevy, v. 0,8 cm, Ø 4,7 cm (obr. 7: 12).

7. *Kotúč odliaty z olova*, horná časť kónická, uprostred je otvor, hnedastá farba, v. 1,5 cm, Ø 6,8 cm (obr. 4: 12).

8. *Zliatok roztaveného olova*, oválneho tvaru, d. 7,2 cm.

V dobe rímskej predmety z olova sa vyskytovali v menšom počte ako bronzové a železné výrobky. Obvykle to boli závažia a plomby, zriedka tabuľky s nápisom (napríklad nálezy z tábora v Carnunte, z okolia Komárna).<sup>23</sup>

### Záverčné úvahy

Z uvedeného prehľadu vidno, že na lokalite Bergl v zrúcaninách rímskych objektov sa nachádzali drobné predmety používané v bežnom živote. Nálezy na



pohrebiskách boli bohatšie, vyskytovali sa tam vzácnejšie kusy, avšak chýbali bežné výrobky z domácnosti. Do hrobov dávali len určité druhy pamiatok podľa tradície a predpisov kultu. Predovšetkým to boli okrasy a súčiastky odevu, ako milodary sa dostávali do hrobov sklenené a hlinené nádoby, zväčša také, ktoré sa používali na nápoje, tiež rímske mince a kahance na olej. Vyskytovali sa aj kovania z ozdobných drevených skriniek a železné klince z drevenej truhly. Na sídliskách sa zriedka zachovali okrasy, ktoré vtedy predstavovali značný majetok, len keď boli náhodou stratené. Najvzácnejšiu okrasu z Bergla – strieborný prsteň publikoval T. Kolník.<sup>24</sup> Prsteň polygonálneho obrysu mal nápis: VINTIO UTERE FELIX IN DEO, rozmiestnený na 13 políčkach, Ø 3,1 cm.

Zo železných výrobkov na Bergli sa našli nože, jednotlivé nástroje a predmety, ktoré patrili ku stavbe: kľúče, zámka, klince, kovania dverí. Bronzové predmety, okrem ojedinelých nálezov okrás (spona, závesok, okrasa konského postroja) boli zastúpené rozličnými kovaniami a zvyškami bronzových nádob. Parádna okrasa konského postroja poskytuje ďalšie svedectvo o prítomnosti jazdeckých oddielov v Gerulate. Písomné doklady o garnizovaní Alae I Cannanefatium v Gerulate uvádza R. Hošek.<sup>25</sup> Treba pripomenúť aj nález bohato zdobenej bronzovej prilby v blízkosti objektov na Bergli, ktorý uverejnil L. Snopko.<sup>26</sup> Ďalej na Bergli sa vyskytovali fragmenty sklenených džbánkov, pohára, fliaš a misiek, nenašli sa však zlomky skla z oblokov. Nádoby zväčša boli vyrobené zo zelenkastého skla. Niektoré nádoby mali plastickú výzdobu (natavené nite alebo prúžky), iné boli ozdobené rytým ornamentom (žliabky, priehlbiny). Brúsená výzdoba skla sa uplatňovala od 2. do 4. storočia. M. Grünwaldová datuje sklenené nádoby s brúseným ornamentom z tábora v Carnunte do 2. storočia.<sup>27</sup> O. Doppelfeld zaraďuje brúsené nádoby s podobným vzorom ako zlomok skla z Bergla (Kugelschliff) do 3.–4. storočia.<sup>28</sup> M. Grünwaldová predpokladá, že v okolí vojenského tábora v Carnunte pracovala sklárska huta, upozorňuje však, že zatiaľ nemožno rozlíšiť domáce sklenené výrobky od importovaného skla.<sup>29</sup> Z kostených výrobkov možno považovať za remeselnícke práce len hrebeň, ihlicu a objímku. Nedokončené rúčky z parohov a šidlá nemuseli súvisieť s remeselníkmi, mohli ich robiť pre seba vojaci.

Dôležité je rozmiestnenie jednotlivých predmetov na preskúmanej ploche rímskych objektov. Väčšina nálezov sa našla v rozličnej hĺbke po celej ploche náleziska, len tretina z nich ležala v určitej časti objektov. Najväčšiu a najdôležitejšiu skupinu tvorili nálezy na maltovej dlážke vo východnej časti monumentálnej stavby. Na základe stratigrafie a nájdených pamiatok táto časť stavby sa datovala do 4. storočia, do doby cisára Valentiniána I., kedy sa robila posledná prestavba na Bergli. Stavba s maltovou dlážkou bola zničená požiarom. Zachované pamiatky svedčili, že tam bolo vojenské skladište. Na dlážke sa našli hromady prepáleného obilia, fragmenty rozličnej keramiky, železné zbrane a nástroje. Z drobných pamiatok tam ležali: železný kľúč a zámka, kovania dverí, skoby, hák, klince, teda predmety, ktoré súviseli so stavbou. Vo väčšom počte sa tam zachovali zlomky bronzových nádob (6 kusov), pásikové bronzové kovania, zlomky železnej skrinky s bronzovým držadlom, ďalej kostený nástroj a dva hlinené prasleny. Pod maltovou dlážkou sa našiel železný kľúč a dva zlomky skla. V blízkosti dlážky sa vykopala bronzová okrasa z postroja koňa. Úhrnom na

maltovej dlážke ležalo 23 kusov drobných predmetov z celkového počtu 103 kusov. Tieto nálezy na dlážke a v jej okolí možno datovať do 4. storočia.

Druhá väčšia skupina pamiatok sa našla v severnej časti náleziska, kde sa vykopal kanál. Tu sa objavilo množstvo črepov terry sigillaty. Z drobných nálezov treba spomenúť železný kľúč s ozubeným jazykom, bronzové držadlo skrinky, niekoľko zlomkov sklenených nádob (hrdlo, uško, z vydutia) a skupinu kostených výrobkov (ihlica, objímka, 2 šidlá, paroh), tiež pastovú perlu, úhrnom 14 kusov. Vyzerá tak, že tento kanál zasypali odpadom z rímskych objektov.

Treba upozorniť, že na ploche náleziska Bergl neboli zistené nálezy staršie ako doba rímska. Na Bergli okrem rímskych objektov, sa zachovali chaty zo slovanskej doby. Dve chaty sa vykopali na nádvorí so studňou, avšak tieto ležali vo vrstve nad studňou. Ďalšia slovanská stavba s 3 miestnosťami sa nachádzala na západ od rímskych objektov s nádvorím a tiež ležala nad rímskymi múrmi. V horných vrstvách nad rímskymi objektmi v navážke sa vyskytovali črepy keramiky z 11.–12. storočia. Na tejto navážke v 13. storočí vybudovali strážnu vežu. Z uvedených pozorovaní vyplýva, že opísané nálezy patrili do doby rímskej a rozšírili naše poznatky o inventári súdobej domácnosti.

#### Poznámky a literatúra

- <sup>1</sup> KRASKOVSKÁ, E.: Rímske mince z výskumov v Rusovciach. Slovenská numizmatika, 4, 1976, s. 36–50. KRASKOVSKÁ, E.: Zbrane a nástroje z polohy Bergl v Bratislave–Rusovciach. SIA, 36, 1988, s. 133–140. KRASKOVSKÁ, E.: Rímske kahance z Gerulaty. ZbSNM, 88, História 29, 1989, s. 41–55. KRASKOVSKÁ, E.: Kolkované rímske tehly z polohy Bergl v Bratislave–Rusovciach. ZbSNM, Archeológia 1, 1991, s. 49 n.
- <sup>2</sup> KRASKOVSKÁ, E.: Römische Glasgefäße in der Slowakei. SIA 29, 1981, s. 382, obr. 4: 4, 5, 6.
- <sup>3</sup> DOPPELFELD, O.: Römisches und fränkisches Glas in Köln. Köln, 1966, obr. 122, 124, 129.
- <sup>4</sup> PICHLEROVÁ, M.: Gerulata–Rusovce. Rímske pohrebisko II. Bratislava, 1981, s. 135, tab. CVI: 1.
- <sup>5</sup> THOMAS, E. B.: Römische Villen in Pannonien, Budapest, 1964, tab. XIV, CVI.
- <sup>6</sup> KRASKOVSKÁ, E.: Zbrane a nástroje, cit. štúdia, s. 133, obr. 1: 10, 11, 12; 2: 1.
- <sup>7</sup> SALAMON, A.: Gebrauchsgegenstände und Werkzeuge aus Eisen. In: Intercisa II, Budapest, 1957, s. 379, tab. LXXII: 8.
- <sup>8</sup> THOMAS, E. B.: cit. d., tab. CLII.
- <sup>9</sup> SALAMON, A.: cit. štúdia, s. 377, tab. LXX: 28. THOMAS, E. B.: cit. d., tab. LXXXV.
- <sup>10</sup> PICHLEROVÁ, M.: cit. d., tab. LXII: 3, CXXXII: 6. BÁNKI, Z.: Forschungen in Gorsium in den Jahren 1981/82. Közlemények–Mitteilungen, Alba Regia 22, 1985, obr. 22: 146, 147, 148. THOMAS E. B.: cit. d., s. 96, tab. CLVII.
- <sup>11</sup> BÁNKI, Z.: cit. štúdia, obr. 22: 146. SALAMON, A.: cit. štúdia, LXXI: 13. KRASKOVSKÁ, E.: Rímske pamiatky z okolia Komárna. ZbSNM, 80, História 26, 1986, obr. 3: 6, 7, 8.
- <sup>12</sup> KRASKOVSKÁ, E.: Gerulata–Rusovce. Rímske pohrebisko I. Bratislava, 1974, s. 150–152, obr. 82, 83, 84.
- <sup>13</sup> ŠOPER, M.: Rímska kola z Poljanca kod Ludbrega. In: Arheološki radovi i rasprave 2, Zagreb 1962, s. 335–428, obr. 11. ENCYKLOPEDIJE ANTIKY, Praha 1973, s. 367.
- <sup>14</sup> KRASKOVSKÁ, E.: Rímske pamiatky, cit. štúdia, obr. 1: 2.
- <sup>15</sup> BÁNKI, Z.: cit. štúdia, s. 123, obr. 18: 104, tab. V: 107.
- <sup>16</sup> KRASKOVSKÁ, E.: Gerulata–Rusovce, cit. d., s. 158, 159, tab. XII. LAMIOVÁ–SCHMIED-LOVÁ, M.: Hrebene z doby rímskej a sfahovania národov z východného Slovenska. In: ASM, I, Praha, 1964, s. 199.
- <sup>17</sup> ONDROUCH, V.: Rímske stanice v Stupave a v Pajštúne. In: Historica slovaci 3/4, 1945/46, s. 88, tab. 6. KUZMOVÁ, K. – RAJTÁR, J.: Anfänge des Römerslagers in Iža. AR, 38, 1986, s. 368, obr. 88. KRASKOVSKÁ, E.: Rímske pohrebisko na parcele JRD v Rusovciach. ZbSNM, 1974, História 14, s. 104, obr. 9: 1–4.



- 18 PICHLEROVÁ, M.: cit. d., s. 31, 138, tab. 1: 1, V: 1; XXVIII: 2; LXXX: 3; CIX: 5, 6; CXXI: 1-5.
- 19 GRÜNEWALD, M.: Die Kleinfunde des Legionslager von Carnuntum. Wien 1981, s. 23, tab. 16: 9, 10.
- 20 KRASKOVSKÁ, E.: Objekty z doby rímskej pri kostole v Rusovciach-Batislave. ZbSNM 1977, História 17, s. 63, obr. 9: 1.
- 21 PICHLEROVÁ, M.: cit. d., s. 38, tab. VII: 1, 2, 5.
- 22 KRASKOVSKÁ, E.: Rímske pamiatky, cit. štúdia, s. 116, obr. 2: 7.
- 23 GRÜNEWALD, M.: cit. d., s. 28, tab. 26: 3, 4. KRASKOVSKÁ, E.: Rímske pamiatky, cit. štúdia, s. 133, obr. 4: 6.
- 24 KOLNÍK, T.: Rímske a germánske umenie na Slovensku. Bratislava, 1980, s. 229, obr. 73.
- 25 HOŠEK, R.: Tituli latini Pannoniae Superioris annis 1967-1982 in Slovacia reperti. Praha 1984, s. 24, 129, 130.
- 26 SNOPKO, L.: Nález prilby rímskeho vojenského hodnostára v Rusovciach. AVANS v r. 1978. Nitra 1980, s. 249, 250, obr. 135.
- 27 GRÜNEWALD, M.: cit. d., s. 16, tab. 10: 4, 9, 11.
- 28 DOPPELFELD, O.: cit. d., obr. 148.
- 29 GRÜNEWALD, M.: cit. d., s. 20.

## KLEINGEGENSTÄNDE AUS DER LAGE BERGL IN BRATISLAVA-RUSOVCE

*Eudmila Kraskovská*

In der vorgelegten Studie bearbeitete die Autorin Kleingegenstände, die in den römischen Objekten in der Lage Bergl in Bratislava-Rusovce gefunden wurden. Die Grabungen in den Jahren 1965-1972 realisierten auf dem Fundort Mitarbeiter des Archäologischen Institutes der SAW und des Slowakischen Nationalmuseums zu Bratislava. Ein Teil der Funde aus diesen Grabungen wurde bereits publiziert.<sup>1</sup> Die jetzt aufgearbeiteten Funde umfassen Metallerzeugnisse aus Eisen, Bronze und Blei, ferner Glas- und Knochengegenstände. Es waren Erzeugnisse, die im gebräuchlichen Leben der zeitgenössischen Bevölkerung benützt wurden und sie ergänzen unsere Kenntnisse über die materielle Kultur der römischen Zeit.

Die Eisengegenstände sind in zwei Gruppen eingeteilt: in Werkzeuge (Messer, Scheren, eine Sichel, ein Meißel und Keil) und Funde, die mit Bauten zusammenhängen (Schlüssel, Schlösser, Nägel, Klammern, Beschläge und ein Türriegel). Von Bronzegegenständen zu erwähnen ist eine Zwiebelkopffibel, ein wetvoller Zierat der Pferdeschirring, eine Schüssel und Gefäßbruchstücke aus Bronzeblech, ferner verschiedene Beschläge. Von Glaserzeugnissen vertreten waren Gefäßfragmente, hauptsächlich von Flaschen verschiedener Formen, weiters von Krügen, eines Fußbechers und Deckels und von Schüsseln. Das Glas wies meistens grüne Farbe auf. Manche Gefäße trugen plastische Verzierung (angeschmolzene Fäden und Streifen) oder geschliffenes Ornament (Riefen, Vertiefungen). Nur eine einzige Melonenkernperle wurde gefunden. Von Knochenerzeugnissen erhielt sich ein Zweilagengkamm, eine verzierte Hülse, ein Amulett aus einem Bärenzahn, Geweihgriffe und Knochenahnen. Außer den aufgezählten Gegenständen fanden sich tönerner Spinnwirtel, eine Bleischeibe, etwa ein Gewicht und ein Steinwürfel.

Schließlich befaßte sich die Autorin mit der Verteilung der Funde auf der Fläche der römischen Objekte. Die meisten befanden sich auf dem in das 4. Jh. datiertem Mörtelfußboden im östlichen Teil der Fundstelle und in seiner Umgebung.

Übersetzt von Berta Nieburová